

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ
ΡΕΘΥΜΝΟ 2005**

Λήψη αποφάσεων σταδιοδρομίας: Αντιλαμβανόμενα εμπόδια σταδιοδρομίας κατά την εφηβική ηλικία σε σχέση με τα μελλοντικά σχέδια και πιθανοί διαμεσολαβητικοί παράγοντες

Κατσίκης Δημήτρης και Συγκολλίτου Έφη¹

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι πιθανές σχέσεις ανάμεσα στις φιλοδοξίες και προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας των εφήβων και στα αντιλαμβανόμενα από τους εφήβους εμπόδια στην πορεία λήψης μελλοντικών αποφάσεων. Οι υποθέσεις που διατυπώθηκαν ήταν ότι: α) υπάρχει αρνητική συσχέτιση μεταξύ αντιλαμβανόμενων εμποδίων κατά τη λήψη αποφάσεων και φιλοδοξιών/προσδοκιών αποτελέσματος σταδιοδρομίας για το μέλλον, β) ότι οι έφηβοι με εργασιακή εμπειρία μερικής απασχόλησης αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας από τους εφήβους χωρίς αντίστοιχη εμπειρία, γ) ότι οι έφηβοι με μελλοντική επιλογή τη σταδιοδρομία (σπουδές) έχουν υψηλότερες φιλοδοξίες από εκείνους με μελλοντική επιλογή την εργασία, και δ) ότι οι έφηβοι που επιλέγουν να ακολουθήσουν την εργασιακή εμπειρία αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας από τους εφήβους που επιλέγουν να ακολουθήσουν σταδιοδρομία (σπουδές). Το δείγμα αποτελούνταν από 310 μαθητές, 150 αγόρια και 160 κορίτσια, Γ' Γυμνασίου και Α' Λυκείου. Οι φιλοδοξίες και προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας για το μέλλον μετρήθηκαν με έναν Κατάλογο Γενικών Φιλοδοξιών Σταδιοδρομίας και ένα Ερωτηματολόγιο Γενικών Προσδοκιών Αποτελέσματος Σταδιοδρομίας, ενώ τα εμπόδια σταδιοδρομίας μετρήθηκαν με ένα Ερωτηματολόγιο Εμποδίων Σταδιοδρομίας. Όλα τα παραπάνω εργαλεία κατασκευάστηκαν για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας.

¹ Τμήμα Ψυχολογίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Τα αποτελέσματα συζητιούνται στο πλαίσιο σχεδιασμού προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης στο σχολείο.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Σταδιοδρομία, Φιλοδοξίες, Προσδοκίες, Εμπόδια Σταδιοδρομίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πρόσφατα και παλαιότερα ερευνητικά δεδομένα αναγνωρίζουν τη σημασία μιας ολιστικής προσέγγισης στην ανάπτυξη της σταδιοδρομίας, ενσωματώνοντας βιολογικούς, οικογενειακούς, κοινωνικούς, προσωπικούς και αναπτυξιακούς παράγοντες. Το εννοιολογικό πλαίσιο μιας τέτοιας προσέγγισης περιλαμβάνει συνδυασμό θεωριών, οι οποίες τονίζουν την επίδραση προσωπικών και περιβαλλοντικών παραγόντων στην ανάπτυξη της σταδιοδρομίας (Bourdieu, 1988. Bronfenbrenner & Ceci, 1994. Coleman, 1993. Farmer, 1985, 1987. Κοσμίδου-Hardy, 1996. Krumboltz, 1979. Lent, Brown, & Hackett, 1994. 1996. 2000. Lerner, 2002. O'Brien & Fassinger, 1993. Parr & Neimeyer, 1994. Super, 1990. Super, Savickas, & Super, 1996. Whiston & Keller, 2004).

Θεωρητικοί της ανάπτυξης της σταδιοδρομίας, όπως οι Ginzberg (1984), Gottfredson (1981), Super (1957. 1990), και Vondracek, Lerner, & Schulenberg (1986), τονίζουν τη σημασία της εφηβικής περιόδου στη θεμελίωση της μελλοντικής σταδιοδρομίας.

Οι θεωρητικοί αναγνωρίζουν την εφηβεία ως σημαντική περίοδο εξερεύνησης φιλοδοξιών, προσδοκιών, απόκτησης γνώσης του κόσμου της εργασίας και πιθανών διόδων σταδιοδρομίας.

Κατά τη διάρκεια της εφηβικής περιόδου, τα πρότυπα ρόλων -γονείς, σχολείο-, ή και άλλοι σημαντικοί αναπτυξιακοί μηχανισμοί, όπως η εργασία μερικής απασχόλησης και η σταδιακή διαμόρφωση των επιλογών της σταδιοδρομίας, αποτελούν παράγοντες που προάγουν τη διερεύνηση των μελλοντικών σχεδίων, φιλοδοξιών σταδιοδρομίας, μέσω διαφορετικών έργων, όπως είναι οι οικογενειακές συζητήσεις, οι αθλητικές δραστηριότητες στο σχολείο ή η εμπειρία εργασίας (Seligman, 1994. Super, 1957. 1990).

Μια από τις πιο δημοφιλείς θεωρητικές προσεγγίσεις στο πλαίσιο μελέτης της σταδιοδρομίας είναι η κοινωνικογνωστική θεωρία, σύμφωνα με την οποία προσωπικοί παράγοντες, όπως οι αντιλήψεις, και παράγοντες πλαισίου, όπως οι γονείς, καθώς και οι μεταβλητές που οι παράγοντες αυτοί προβλέπουν, αλληλεπιδρούν με πολύπλοκους, αμοιβαίους τρόπους. Επιπλέον, η κοινωνικογνωστική θεωρία αποτελεί ένα σημαντικό εννοιολογικό πλαίσιο για τη μελέτη των επιδράσεων των εμποδίων, τα οποία είναι πιθανόν να συναντήσουν οι έφηβοι σε σχέση με τη σταδιοδρομία τους. Οι παράγοντες του πλαισίου, όπως τα περιβαλλοντικά εμπόδια, και οι υποστηρικτικοί μηχανισμοί

σμοί, όπως ο βαθμός γονεϊκής στήριξης, επιδρούν στη μαθησιακή εμπειρία των εφήβων μέσω της οποίας αναπτύσσονται προσδοκίες αποτελέσματος και φιλοδοξίες σε σχέση με τη σταδιοδρομία (Lent et al., 1994, 1996, 2000). Στην παρούσα έρευνα περιλαμβάνονται ατομικοί καθώς και παράγοντες πλαισίου ως πιθανά εμπόδια στη σταδιοδρομία των εφήβων. Σημαντική, επίσης, κρίνεται προσφάτως η ανάγκη για επιπλέον έρευνα σχετικά με τις προσδοκίες αποτελέσματος (Bandura, Barbaranelli, Caprara, & Pastorelli, 2001), η ανάγκη για επιπλέον έρευνα όσον αφορά τα εμπόδια σταδιοδρομίας (Lent, Brown, Sheu, Schmidt, Brenner, Gloster, Wilkins, Schmidt, Lyons, & Treistman, 2005) καθώς και η ανάγκη για διερεύνηση της μεταξύ τους σχέσης (Fouad & Guillen, 2006).

Κατά τη διάρκεια της περιόδου εξερεύνησης της σταδιοδρομίας, τα γεγονότα ή και οι περιστάσεις που εμποδίζουν ή και περιπλέκουν τη μαθησιακή πρόοδο αποτελούν τα εμπόδια σταδιοδρομίας (Gati, Krausz, & Osipow, 1996. Hijazi, Tatar, & Gati, 2004. Punch, Hyde & Creed, 2006. Swanson & Woitke, 1997). Οι μελλοντικές επιλογές, όπως οι φιλοδοξίες, φαίνεται να εξαρτώνται σε κάποιο βαθμό από τα αντιλαμβανόμενα εμπόδια σταδιοδρομίας (Lent et al., 1994. 1996. 2000). Οι έφηβοι είναι πιθανόν να αντιλαμβάνονται εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με τα μελλοντικά τους σχέδια ακόμα και αν έχουν υψηλή αυτοπεποίθηση και αναπτύσσουν ενδιαφέροντα (Albert & Luzzo, 1999. Brown & Lent, 1996).

Τα εμπόδια στη λήψη αποφάσεων καριέρας αποτελούν μια σημαντική εννοιολογική κατασκευή για τη μορφοποίηση και την κατανόηση παραγόντων που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της σταδιοδρομίας των εφήβων, και έχουν συνδεθεί με την εκδήλωση γνωστικών, συναισθηματικών και συμπεριφορικών χαρακτηριστικών προσωπικότητας σχετικών με την αναποφασιστικότητα καριέρας-σταδιοδρομίας (Mau, 2001. Osipow & Gati, 1998).

Οι θεωρίες για τις επιδράσεις των αντιλαμβανόμενων εμποδίων σταδιοδρομίας έχουν εστιαστεί στο πώς η αντίληψη των εμποδίων αυτών επιδρά στις φιλοδοξίες απασχόλησης (Gottfredson, 1981. Rojewski, 1995) και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων καριέρας-σταδιοδρομίας (Arbona, 1990. Luzzo, 1996).

Οι φιλοδοξίες είναι οι επιθυμίες των εφήβων για τη μελλοντική εκπαίδευση και απασχόληση (Johnson, 1995. Markus & Nurius, 1986), ενώ οι προσδοκίες αφορούν τις πιθανότητες για την πραγματοποίηση των φιλοδοξιών (Johnson, 1995. Tolman, 1932). Πρόκειται για πολυδιάστατες έννοιες που επηρεάζονται από προσωπικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, και περιλαμβάνουν επένδυση χρόνου στο πλαίσιο των παραγόντων αυτών (Sherwood, 1989). Σύμφωνα με την κοινωνικογνωστική θεωρία (βλέπε Lent et al., 1994, 1996, 2000, 2002) οι προσδοκίες διακρίνονται σε προσδοκίες

αποτελέσματος (outcome expectations) και προσδοκίες αυτοαποτελεσματικότητας (self-efficacy expectations). Μια πρώιμη διάκριση έγινε από τον Tolman το 1932. Ωστόσο η εμπειρική και λειτουργική τους διάκριση επισημοποιήθηκε από τον Bandura το 1986. Η παρούσα μελέτη ασχολείται με τις γενικές προσδοκίες αποτελέσματος (Ali, McWhirter, & Chronister, 2005), οι οποίες είναι οι μακροπρόθεσμες πεποιθήσεις για τις πιθανότητες έκβασης και αποτελέσματος, της προσπάθειας που καταβάλλεται με σκοπό την επίτευξη κάποιου μελλοντικού στόχου, σύμφωνα με την υποκειμενική αντίληψη των εννοιών της επιτυχίας και της αποτυχίας για κάθε άτομο (Pintrich & Schunk, 1996).

Λόγω του ενδιαφέροντος που παρουσιάζουν οι φιλοδοξίες και οι προσδοκίες αποτελέσματος των μαθητών, ορισμένοι ερευνητές πιο πρόσφατα (π.χ. Ali, McWhirter, & Chronister, 2005) και άλλοι παλαιότερα (Fouad & Smith, 1996. Gasser, Larson, & Borgen, 2004. Mau & Bikos, 2000. Osipow & Fitzgerald, 1996) έχουν αρχίσει να διερευνούν τη σχετική σημασία παραγόντων, όπως είναι τα εμπόδια σταδιοδρομίας, οι οποίοι θεωρούνται σημαντικοί στο σχηματισμό των φιλοδοξιών και των προσδοκιών αυτών.

Η διερεύνηση της διαφοροποίησης ανάμεσα στους εφήβους με εργασιακή εμπειρία μερικής απασχόλησης και σε εκείνους χωρίς αντίστοιχη εμπειρία έδειξε ότι οι πρώτοι λόγω της εμπειρίας σχετίζονται με τους άλλους ανθρώπους και με τα μελλοντικά πλαίσια εργασίας και απασχόλησης, καθώς αποκρυσταλλώνουν απόψεις και αντιλήψεις οι οποίες μορφοποιούνται στο πλαίσιο της κοινότητας (Gounias, & Vitsilakis-Soroniatis, 2005. Marsh, 1991. Michalic & Elliott, 1997. Mortimer, Pimentel, Ryu, Nash, & Lee, 1996. Mortimer & Johnson, 1997. Newman, 1999. Steinberg & Cauffman, 1995).

Η εργασία μερικής απασχόλησης είναι ένας σημαντικός μηχανισμός εξερεύνησης της σταδιοδρομίας μέσω της διαδικασίας λήψης αποφάσεων (Ferry, 2005. Gounias, & Vitsilakis-Soroniatis, 2005).

Θα πρέπει να επισημάνουμε, τέλος, ότι σύμφωνα με τη Seligman (1994), υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ των εννοιών της σταδιοδρομίας/καριέρας (career) και της εργασίας (work). Σταδιοδρομία/καριέρα είναι «...μια ακολουθία από ρόλους ή θέσεις» που περιλαμβάνει «...όχι μόνο την έμμισθη εργασία, αλλά επίσης και τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, την εθελοντική εργασία, το χρόνο που αφιερώνεται στην εκπαίδευση και το χρόνο που αφιερώνεται στην οικιακή φροντίδα για μια οικογένεια» (Seligman, 1994, σελ. 25-26). Επιπλέον, σύμφωνα με τον Hoyt (1991) εργασία είναι η συνειδητή προσπάθεια η οποία, πέρα από τον πρωταρχικό της στόχο να χρησιμεύει είτε στην αντιμετώπιση καταστάσεων είτε στην ξεκούραση, αποσκοπεί στην παραγωγή προνομίων για τον εαυτό ή τον εαυτό και τους άλλους.

Στόχοι και Υποθέσεις

Με βάση τα βιβλιογραφικά δεδομένα, στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση πιθανών σχέσεων μεταξύ των γενικών φιλοδοξιών σταδιοδρομίας στην πορεία λήψης μελλοντικών αποφάσεων κατά την εφηβεία, και των προσδοκιών αποτελέσματος σταδιοδρομίας.

Πιο συγκεκριμένα:

Πρώτος στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση των πιθανών σχέσεων μεταξύ των αντιλαμβανόμενων εμποδίων σταδιοδρομίας και των φιλοδοξιών (Hill, Ramirez, & Dumka, 2003. Lent, Brown, & Hackett, 1994, 1996, 2000. Kenny, Blustein, Chaves, Grossman, & Gallagher, 2003) / προσδοκιών αποτελέσματος σταδιοδρομίας (Fouad & Guillen, 2006. Kenny, Blustein, Grossman, & Gallagher, 2003).

Υποθέσαμε ότι οι έφηβοι που αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας έχουν χαμηλότερες φιλοδοξίες/προσδοκίες αποτελέσματος από τους εφήβους που αντιλαμβάνονται σε χαμηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας. Τα εμπόδια σταδιοδρομίας προβλέπουν αρνητικά τις φιλοδοξίες/προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας (Υπόθεση 1).

Δεύτερος στόχος ήταν η διερεύνηση των πιθανών σχέσεων μεταξύ της εργασίας μερικής απασχόλησης και των αντιλαμβανόμενων εμποδίων σταδιοδρομίας (Creed, Prideaux, & Patton, 2005. Gouvias & Vitsilakis-Soroniatis, 2005. Patton, Creed, & Watson, 2003)

Υποθέσαμε ότι οι έφηβοι με εμπειρία εργασίας μερικής απασχόλησης αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας από τους εφήβους χωρίς αντίστοιχη εργασιακή εμπειρία (Υπόθεση 2)

Τρίτος στόχος ήταν η διερεύνηση των πιθανών σχέσεων μεταξύ του τύπου μελλοντικής επιλογής και των φιλοδοξιών/προσδοκιών αποτελέσματος σταδιοδρομίας (Seligman, 1994).

Υποθέσαμε ότι οι έφηβοι που επιλέγουν να ακολουθήσουν σταδιοδρομία (σπουδές) έχουν υψηλότερες φιλοδοξίες/προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας από τους εφήβους που επιλέγουν δουλειά ή τίποτε από τα δύο (ούτε σπουδές ούτε εργασία) (Υπόθεση 3).

Τέταρτος στόχος ήταν η διερεύνηση των πιθανών σχέσεων μεταξύ της επιλογής να ακολουθήσω μια σταδιοδρομία σε κάποιο πεδίο ή της επιλογής να ακολουθήσω μια εργασιακή εμπειρία στο ίδιο πεδίο και των αντιλαμβανόμενων εμποδίων σταδιοδρομίας (Seligman, 1994).

Υποθέσαμε ότι οι έφηβοι που επιλέγουν να ακολουθήσουν την εργασιακή εμπειρία αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια από τους εφήβους που επιλέγουν να ακολουθήσουν σταδιοδρομία (σπουδές) (Υπόθεση 4).

ΜΕΘΟΔΟΣ

Δείγμα

Το δείγμα αποτέλεσαν 310 μαθητές και μαθήτριες, 150 της Γ' Γυμνασίου και 160 της Α' Λυκείου, 146 αγόρια και 164 κορίτσια, ηλικίας 15 έως 16 ετών, από δέκα σχολεία (πέντε γυμνάσια και πέντε λύκεια) που αντιπροσώπευαν αστικές και ημιαστικές περιοχές των νομών Θεσσαλονίκης και Πέλλας. Το δείγμα επιλέχθηκε με βάση την τυχαιοποιημένη δειγματοληψία κατά στρώματα (Βλ. Cohen & Manion, 1994). Από το σύνολο του δείγματος ($n = 310$ μαθητές), 130 μαθητές δήλωσαν ότι έχουν εργασιακή εμπειρία μερικής απασχόλησης, ενώ 173 μαθητές δήλωσαν ότι δεν έχουν αντίστοιχη εμπειρία.

Μετρήσεις

Για τη διερεύνηση των υποθέσεών μας χρησιμοποιήθηκαν τα εξής ψυχομετρικά εργαλεία:

Φιλοδοξίες Σταδιοδρομίας: Οι φιλοδοξίες σταδιοδρομίας μετρήθηκαν με τον Κατάλογο Γενικών Φιλοδοξιών Σταδιοδρομίας, που κατασκευάστηκε για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας. Το ερωτηματολόγιο δοκιμάστηκε σε πιλοτικό επίπεδο σε 50 μαθητές και μαθήτριες της Γ' Γυμνασίου ($n = 25$ μαθητές και μαθήτριες) και της Α' Λυκείου ($n = 25$ μαθητές και μαθήτριες), και προέκυψαν δύο εναλλακτικοί τύποι: Ένας τύπος με 20 δηλώσεις για τους μαθητές γυμνασίου (Cronbach $\alpha = .76$) και ένας τύπος με 18 δηλώσεις για τους μαθητές λυκείου (Cronbach $\alpha = .81$). Επιπλέον έγινε και δεύτερη πιλοτική μελέτη σε 80 μαθητές της Γ' Γυμνασίου ($n = 40$ μαθητές, 20 αστικής περιοχής, 20 ημιαστικής περιοχής) και της Α' Λυκείου ($n = 40$ μαθητές, 20 αστικής περιοχής, 20 ημιαστικής περιοχής). Οι μετρήσεις και στους δύο τύπους έγιναν σε πεντάβαθμη κλίμακα τύπου Likert που εκτεινόταν από το 1 (Δεν Ισχύει Καθόλου) έως το 5 (Ισχύει Πάρα Πολύ), και η συνολική βαθμολογία των γενικών φιλοδοξιών σταδιοδρομίας και στους δύο τύπους προκύπτει από την πρόσθεση των αντίστοιχων δηλώσεων. Δύο από τις 20 δηλώσεις για το γυμνάσιο και από τις 18 για το λύκειο βαθμολογούνται αντίστροφα.

Ο Κατάλογος Γενικών Φιλοδοξιών Σταδιοδρομίας βασίστηκε στον εννοιολογικό λειτουργικό ορισμό της Seligman (1994) για τη σταδιοδρομία, ο οποίος ορίζει τη συγκεκριμένη έννοια με βάση πέντε παράγοντες: Το επάγγελμα (4 δηλώσεις για το γυμνάσιο και το λύκειο: π.χ., Θέλω να δουλέψω σε μια εργασία σχετική με το αντικείμενο σπουδών μου) την εκπαίδευση (13 δηλώσεις για το γυμνάσιο, 11 δηλώσεις για το λύκειο, π.χ., Θέλω να τελειώσω το πανεπιστήμιο και να πάρω πτυχίο) την οικογένεια (1 δήλωση για το γυμνάσιο και το λύκειο, π.χ. Θέλω να κάνω οικογένεια) την εθελοντική εργα-

σία (1 δήλωση για το γυμνάσιο και το λύκειο, π.χ. Θέλω να ασχοληθώ με το εθελοντισμό) και τον ελεύθερο χρόνο (1 δήλωση για το γυμνάσιο και το λύκειο, π.χ. Θέλω, στο μέλλον, να ασχολούμαι με τον ελεύθερο χρόνο μου). Επιπλέον, η κατασκευή του Καταλόγου Γενικών Φιλοδοξιών Σταδιοδρομίας επιχειρεί να εφαρμόσει την ανάγκη για ποσοτικές μετρήσεις της έννοιας της φιλοδοξίας (βλ. Gasser, Larson, & Borgen, 2004), η οποία συνήθως εξετάζεται με μια κατηγορική ερώτηση. Στην πλειοψηφία των ερευνών, π.χ. για τη διάσταση της εκπαίδευσης, οι συμμετέχοντες καλούνται να δηλώσουν το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης στο οποίο επιθυμούν να φθάσουν, χωρίς την ενσωμάτωση άλλων εννοιολογικών διαστάσεων της έννοιας της φιλοδοξίας, όπως είναι το επάγγελμα ή ο ελεύθερος χρόνος, και χωρίς να στοχεύουν στην ακριβέστερη και αθροιστικότερη εκτίμηση της συγκεκριμένης έννοιας. Στην παρούσα μελέτη, κάθε φράση του καταλόγου ξεκινά με το «θέλω να», που δηλώνει επιθυμία και κατ' επέκταση φιλοδοξία σύμφωνα με τον ορισμό των Markus και Nurius (1986), και συνοδεύεται από δηλώσεις που αφορούν τις διαστάσεις του εννοιολογικού λειτουργικού ορισμού της Seligman (1994) για τη σταδιοδρομία. Τέλος, με βάση τις διαστάσεις που προαναφέρθηκαν, ο κατάλογος μετρά τις γενικές φιλοδοξίες, π.χ. θέλω να τελειώσω το Πανεπιστήμιο και να πάρω πτυχίο ως γενική φιλοδοξία, και όχι εστιασμένες σε κάποιο συγκεκριμένο μελλοντικό αντικείμενο απασχόλησης, π.χ. θέλω να τελειώσω το Πανεπιστήμιο και να πάρω πτυχίο στη φυσική.

Προσδοκίες Αποτελέσματος Σταδιοδρομίας: Οι προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας (βλ. Tolman, 1932 για μια πρώιμη διάκριση μεταξύ των προσδοκιών αποτελέσματος και των προσδοκιών αυτοαποτελεσματικότητας και Bandura, 1986 για μια πρόσφατη διάκριση των παραπάνω εννοιών) μετρήθηκαν με το Ερωτηματολόγιο Γενικών Προσδοκιών Αποτελέσματος Σταδιοδρομίας, που κατασκευάστηκε για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας. Το ερωτηματολόγιο δοκιμάστηκε σε πρώτο πιλοτικό επίπεδο σε 50 μαθητές και μαθήτριες της Γ' Γυμνασίου ($n = 25$ μαθητές και μαθήτριες) και της Α' Λυκείου ($n = 25$ μαθητές και μαθήτριες) καθώς και σε δεύτερο πιλοτικό επίπεδο σε 80 μαθητές της Γ' Γυμνασίου ($n = 40$ μαθητές, 20 αστικής περιοχής, 20 ημιαστικής περιοχής) και της Α' Λυκείου ($n = 40$ μαθητές, 20 αστικής περιοχής, 20 ημιαστικής περιοχής) και με βάση την παραγοντική ανάλυση προέκυψαν 3 παράγοντες-κλίμακες γενικών προσδοκιών αποτελέσματος: Η κλίμακα γενικών προσδοκιών σταδιοδρομίας (π.χ. Στο μέλλον είναι πιθανόν να εξελίσσομαι συνεχώς στην καριέρα μου) (Cronbach $\alpha = .86$), η κλίμακα γενικών θετικών προσδοκιών σταδιοδρομίας (π.χ. Στο μέλλον είναι πιθανόν να επιτύχω υψηλούς στόχους στην καριέρα μου) (Cronbach $\alpha = .88$), και η κλίμακα γενικών αρνητικών προσδοκιών σταδιοδρομίας (π.χ. Στο μέλλον είναι πιθανόν να κάνω σπουδές που να μη μου ταιριάζουν πολύ) (Cronbach $\alpha =$

.67). Το συνολικό ερωτηματολόγιο αποτελείται από 22 δηλώσεις για τους μαθητές γυμνασίου και λυκείου, και οι μετρήσεις απορρέουν από τις βαθμολογίες που βασίζονται σε πεντάβαθμη κλίμακα τύπου Likert που εκτεινόταν από το 1 (Δεν Ισχύει Καθόλου) έως το 5 (Ισχύει Πάρα Πολύ). Η συνολική βαθμολογία των προσδοκιών αποτελέσματος σταδιοδρομίας προκύπτει από την πρόσθεση των αντίστοιχων δηλώσεων.

Το Ερωτηματολόγιο Προσδοκιών Αποτελέσματος Σταδιοδρομίας βασίστηκε σε διεθνή και ελληνικά ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τις προσδοκίες αποτελέσματος (π.χ. Δημητρόπουλος, 2002. Κουρτίδου, Μπρίκα, Πασχαλίδου, Ρουμπίδης, & Παπαδόπουλος, 2004. Lent et al., 1994. 1996. 2000). Κάθε φράση του ερωτηματολογίου ξεκινά με τη φράση «στο μέλλον είναι πιθανόν να», κάτι που, με βάση τον εννοιολογικό ορισμό του Johnson (1995), δηλώνει την προσδοκία και, κατ' επέκταση, την πιθανότητα μιας τελικής κατάστασης στο μέλλον.

Εμπόδια Σταδιοδρομίας: Τα εμπόδια σταδιοδρομίας μετρήθηκαν με το Ερωτηματολόγιο Εμποδίων Σταδιοδρομίας, που κατασκευάστηκε για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας. Το ερωτηματολόγιο δοκιμάστηκε σε πρώτο πιλοτικό επίπεδο σε 50 μαθητές και μαθήτριες της Γ' Γυμνασίου (n = 25 μαθητές και μαθήτριες) και της Α' Λυκείου (n = 25 μαθητές και μαθήτριες) καθώς και σε δεύτερο πιλοτικό επίπεδο σε 80 μαθητές της Γ' Γυμνασίου (n = 40 μαθητές, 20 αστικής περιοχής, 20 ημιαστικής περιοχής) και της Α' Λυκείου (n = 40 μαθητές, 20 αστικής περιοχής, 20 ημιαστικής περιοχής) και με βάση την παραγοντική ανάλυση προέκυψαν 5 παράγοντες-κλίμακες εμποδίων σταδιοδρομίας: Η κλίμακα γενικής αναποφασιστικότητας ως πιθανό εμπόδιο (π.χ. Συνήθως δεν αποφασίζω εύκολα για θέματα που έχουν να κάνουν με την καριέρα μου) (Cronbach $\alpha = .85$), η κλίμακα για το σχολείο ως πιθανό εμπόδιο (π.χ. Το σχολείο δε με στηρίζει σχετικά με τις μελλοντικές μου αποφάσεις) (Cronbach $\alpha = .70$), η κλίμακα για τους γονείς ως πιθανό εμπόδιο (π.χ. Οι γονείς μου δεν περιμένουν να έχω ιδιαίτερη επιτυχία στην καριέρα μου) (Cronbach $\alpha = .63$), η κλίμακα για το επάγγελμα των γονέων ως πιθανό εμπόδιο (Cronbach $\alpha = .80$) (π.χ. Το επάγγελμα του πατέρα μου με δυσκολεύει να αποφασίσω για τη μελλοντική μου καριέρα) και η κλίμακα για την έλλειψη πληροφόρησης σχετικά με τους τρόπους απόκτησης επιπλέον πληροφοριών ως πιθανό εμπόδιο στην εξερεύνηση σταδιοδρομίας (π.χ. Δυσκολεύομαι να βρω τις απαραίτητες πληροφορίες για τη μελλοντική μου καριέρα) (Cronbach's $\alpha = .69$). Το συνολικό ερωτηματολόγιο αποτελείται από 23 δηλώσεις για τους μαθητές γυμνασίου και λυκείου, και οι μετρήσεις απορρέουν από βαθμολογίες που βασίζονται σε πεντάβαθμη κλίμακα τύπου Likert που εκτεινόταν από το 1 (Δεν Ισχύει Καθόλου) έως το 5 (Ισχύει Πάρα Πολύ). Η συνολική βαθμολογία των αντιλαμβανόμενων εμποδίων σταδιοδρομίας προ-

κύπτει από την πρόσθεση των αντίστοιχων δηλώσεων.

Το Ερωτηματολόγιο Εμποδίων Σταδιοδρομίας βασίζεται σε συγκεκριμένες κατηγορίες της τυπολογίας των Gati, Krausz & Osipow (1996) για τα αντιλαμβανόμενα εμπόδια στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Οι παραπάνω ερευνητές ταξινόμησαν τις πιθανές αντιλαμβανόμενες δυσκολίες/εμπόδια των εφήβων και των νέων σε τρεις ευρείες κατηγορίες: (1) Έλλειψη ετοιμότητας, η οποία περιλαμβάνει τρεις υποκατηγορίες εμποδίων: (α) έλλειψη κινήτρων για εμπλοκή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, (β) γενική αναποφασιστικότητα, (γ) δυσλειτουργικές πεποιθήσεις σχετικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων), (2) Έλλειψη πληροφόρησης, η οποία περιλαμβάνει τις υποκατηγορίες (α) έλλειψη γνώσεων για τα βήματα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, (β) έλλειψη πληροφοριών για τον εαυτό και (γ) έλλειψη πληροφόρησης για πιθανές εναλλακτικές λύσεις κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, και (3) Μη συνεπής πληροφόρηση, η οποία περιλαμβάνει τις κατηγορίες: α) μη αξιόπιστη πληροφόρηση, (β) εσωτερικές συγκρούσεις ανάμεσα σε ποικίλες δυσκολίες εύρεσης των κατάλληλων πληροφοριών, και (γ) εξωτερικές συγκρούσεις όπου εμπλέκονται σημαντικοί άλλοι στην αναζήτηση των κατάλληλων πληροφοριών. Συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο εμποδίων σταδιοδρομίας βασίστηκε σε διαστάσεις των δύο πρώτων κατηγοριών της παραπάνω τυπολογίας (Έλλειψη ετοιμότητας και Έλλειψη πληροφόρησης). Το ερωτηματολόγιο των αντιλαμβανόμενων εμποδίων σταδιοδρομίας βασίζεται, επίσης, σε ερευνητικά ευρήματα (Chaves, Diemer, Blustein, Gallagher, DeVoy, Casares, & Perry, 2004. Jones, 1989. Κουρτίδου, Μπρίκα, Πασχαλίδου, Ρουμπίδης & Παπαδόπουλος, 2004. Lent et al. 1994. 1996. 2000), που αναγνωρίζουν τη σημασία των εσωτερικών παραγόντων, όπως είναι η αναποφασιστικότητα, και των εξωτερικών όπως είναι το σχολείο, ως πιθανών εμποδίων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σταδιοδρομίας.

Τύπος μελλοντικής επιλογής: Ο τύπος μελλοντικής επιλογής μετρήθηκε με ερώτηση για το αν στο μέλλον προτίθενται να ακολουθήσουν σταδιοδρομία (σπουδές), εργασία ή τίποτε από τα δύο.

Εργασιακή εμπειρία μερικής απασχόλησης. Η εργασιακή εμπειρία μερικής απασχόλησης μετρήθηκε με ερώτηση διχοτομικής κλίμακας (ΝΑΙ – ΟΧΙ) για το αν οι έφηβοι έχουν εργαστεί κάποια περίοδο της ζωής τους.

Διαδικασία

Η εξέταση των μαθητών ήταν ομαδική και πραγματοποιήθηκε το β' εξάμηνο του σχολικού έτους κατά τη διάρκεια του μαθήματος του ΣΕΠ. Η διάρκεια συμπλήρωσης της συστοιχίας των κλιμάκων ήταν, κατά μέσο όρο, 40 λεπτά.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Αντιλαμβανόμενα Εμπόδια Σταδιοδρομίας και Γενικές Φιλοδοξίες Σταδιοδρομίας

Προκειμένου να ελεγχθεί αν τα εμπόδια σταδιοδρομίας, που αντιλαμβάνονται οι μαθητές συσχετίζονται στατιστικά σημαντικά με τις βαθμολογίες τους στο ερωτηματολόγιο φιλοδοξιών (συνολική βαθμολογία γενικών φιλοδοξιών σταδιοδρομίας: 20 δηλώσεις για το γυμνάσιο, 18 για το λύκειο), υπολογίστηκε ο δείκτης συσχέτισης r του Pearson. Οι συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών έδωσαν δύο στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις. Συγκεκριμένα, βρέθηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ των εμποδίων που αντιλαμβάνονται οι μαθητές σχετικά με τους γονείς τους και των γενικών φιλοδοξιών σταδιοδρομίας στο συνολικό δείγμα ($r = -.16, p < .01$) καθώς και στο δείγμα του λυκείου ($r = -.17, p < .01$). Οι έφηβοι, δηλαδή, του λυκείου που αντιλαμβάνονται τους γονείς τους ως πιθανά εμπόδια στις φιλοδοξίες σταδιοδρομίας, αντιλαμβάνονται, επίσης, χαμηλότερες γενικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας και το αντίστροφο. Δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην παραπάνω υποκλίμακα του ερωτηματολογίου των εμποδίων σταδιοδρομίας και στις γενικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας στο δείγμα του γυμνασίου. Επιπλέον, δε βρέθηκαν άλλες στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις ανάμεσα στους υπόλοιπους παράγοντες του Ερωτηματολογίου των εμποδίων σταδιοδρομίας (αναποφασιστικότητα, το σχολείο ως εμπόδιο, το επάγγελμα των γονέων ως εμπόδιο, η αναζήτηση πληροφοριών ως εμπόδιο) και στις γενικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας, είτε στο συνολικό δείγμα είτε στα δείγματα γυμνασίου και λυκείου. Η υπόθεσή μας (Υπόθεση 1), ότι οι έφηβοι που αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας θα αντιλαμβάνονται σε χαμηλότερο βαθμό γενικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας, δεν επιβεβαιώθηκε στο σύνολό της, παρά μόνο όσον αφορά δύο από τις 15, συνολικά, συσχετίσεις (Πίνακας 1).

Βάσει των σημαντικών συσχετίσεων, προκειμένου να ελεγχθεί αν τα εμπόδια που αντιλαμβάνονται οι έφηβοι προβλέπουν τις γενικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας, εφαρμόστηκαν δύο γραμμικές παλινδρομήσεις. Τα αποτελέσματα δίνονται στους Πίνακες 2 και 3.

Από τους Πίνακες 2 και 3 προκύπτει ότι οι μαθητές που αντιλαμβάνονται τους γονείς τους ως πιθανά εμπόδια στη σταδιοδρομία τους (με βάση και τις παραπάνω συσχετίσεις Pearson r) προβλέπεται ότι θα έχουν χαμηλότερες αντιλαμβανόμενες γενικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας. Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώνεται τόσο για το συνολικό δείγμα όσο και για το δείγμα του γυμνασίου.

Πίνακας 1. Συσχετίσεις του δείκτη r του Pearson μεταξύ των υποκλιμάκων του ερωτηματολογίου των αντιλαμβανόμενων εμποδίων για τη σταδιοδρομία και του ερωτηματολογίου των γενικών φιλοδοξιών στο συνολικό δείγμα, στην ομάδα των εφήβων Γυμνασίου και στην ομάδα των εφήβων Λυκείου.

Ερωτηματολόγιο των αντιλαμβανόμενων εμποδίων για τη σταδιοδρομία	Φιλοδοξίες Σταδιοδρομίας (Συνολικό δείγμα)	Φιλοδοξίες Σταδιοδρομίας (Γυμνάσιο)	Φιλοδοξίες Σταδιοδρομίας (Λύκειο)
Αναποφασιστικότητα σταδιοδρομίας	.06	.09	.07
Εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με το σχολείο	.05	.01	.10
Εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με τους γονείς	-.16**	-.13	-.17**
Εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με το επάγγελμα των γονέων	-.08	-.12	-.07
Εμπόδια σταδιοδρομίας στην αναζήτηση πληροφοριών σχετικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων καριέρας	-.04	-.08	-.07

Σημείωση: $N = 310$, ** $p < 0.01$

Πίνακας 2. Ανάλυση Απλής Γραμμικής Παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή τις γενικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας (συνολικό δείγμα) και ανεξάρτητη τα εμπόδια σχετικά με τους γονείς

Ανεξάρτητη Μεταβλητή	Φιλοδοξίες (Συνολικό δείγμα)				
	Beta	t	p	R	R ²
Εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με τους γονείς	-.16	-2.83	.005	.162	.026

$F(1, 296) = 8.00$, $p = .000$

Κατά συνέπεια, και σε σχέση με τις συγκεκριμένες απλές γραμμικές παλινδρομήσεις, η υπόθεσή μας, ότι δηλαδή τα εμπόδια τα οποία αντιλαμβάνονται οι έφηβοι, όσον αφορά τους γονείς, προβλέπουν αρνητικά και σε στατιστικώς σημαντικό βαθμό τις γενικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας, επιβεβαιώθηκε.

Πίνακας 3. Ανάλυση Απλής Γραμμικής Παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή τις γενικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας (Γυμνάσιο) και ανεξάρτητη τα εμπόδια σχετικά με τους γονείς

Ανεξάρτητη Μεταβλητή	Φιλοδοξίες (Λύκειο)				
	Beta	t	p	R	R ²
Εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με τους γονείς	-.17	-2.02	.045	.175	.031

$F(1, 130) = 4,09, p = .000$

Αντιλαμβανόμενα Εμπόδια Σταδιοδρομίας και Προσδοκίες Αποτελέσματος Σταδιοδρομίας

Προκειμένου να ελεγχθεί η σχέση των αντιλαμβανόμενων εμποδίων σταδιοδρομίας με τις βαθμολογίες στις επιμέρους πτυχές των γενικών προσδοκιών αποτελέσματος σταδιοδρομίας (γενικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας, γενικές προσδοκίες αποτελέσματος επιτυχίας σταδιοδρομίας, και αρνητικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας) υπολογίστηκε ο δείκτης συσχέτισης r του Pearson. Οι συσχετίσεις δίνονται στον Πίνακα 4.

Όπως δείχνει ο Πίνακας 4 προέκυψαν στατιστικά σημαντικές αρνητικές συσχετίσεις ανάμεσα σε όλες τις υποκλίμακες του ερωτηματολογίου των αντιλαμβανόμενων εμποδίων σταδιοδρομίας και στις αρνητικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας ($r = -.40$ και $r = -.19$, $r = -.22$, $r = -.21$ και $r = -.28$, $p < .001$). Φαίνεται λοιπόν ότι οι μαθητές που αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό τα εμπόδια σταδιοδρομίας που εξετάστηκαν, έχουν σε στατιστικά μικρότερο βαθμό αρνητικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας, και αντίστροφα. Οι παραπάνω στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις βρέθηκαν στο συνολικό δείγμα. Η υπόθεση μας (Υπόθεση 1), ότι δηλαδή οι έφηβοι που αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας έχουν χαμηλότερες προσδοκίες αποτελέσματος από τους εφήβους που αντιλαμβάνονται σε χαμηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας, επιβεβαιώνεται εν μέρει, όσον αφορά τις αρνητικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας και όχι τις γενικές προσδοκίες και τις προσδοκίες επιτυχίας της σταδιοδρομίας.

Ειδικότερα, για να ελεγχθεί αν τα εμπόδια που αντιλαμβάνονται οι έφηβοι προβλέπουν στατιστικά σημαντικά τις αρνητικές προσδοκίες σταδιοδρομίας, εφαρμόστηκαν πέντε απλές γραμμικές παλινδρομήσεις. Η εφαρμογή των στατιστικών αναλύσεων της παλινδρόμησης έδειξε τη στατιστική σημα-

Πίνακας 4. Συσχετίσεις r του Pearson μεταξύ των υποκλιμάκων του ερωτηματολογίου εμποδίων σταδιοδρομίας και των υποκλιμάκων του ερωτηματολογίου προσδοκίων αποτελέσματος σταδιοδρομίας.

Ερωτηματολόγιο των αντιλαμβανόμενων εμποδίων σταδιοδρομίας	Γενικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας	Προσδοκίες αποτελέσματος επιτυχίας σταδιοδρομίας	Αρνητικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας
Αναποφασιστικότητα σταδιοδρομίας	.08	.11	.40**
Εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με το σχολείο	.02	.02	.19**
Εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με τους γονείς	-.10	-.08	-.22**
Εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με το επάγγελμα των γονέων	-.07	-.00	-.21**
Εμπόδια σταδιοδρομίας στην αναζήτηση πληροφοριών σχετικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων καριέρας	-.08	-.07	-.28**

Σημείωση: $N = 310$, ** $p < 0.01$

ντική επίδραση όλων των αντιλαμβανόμενων εμποδίων για σταδιοδρομία πάνω στις αρνητικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας ($t = -7.36$, $p = .000$ και $t = -3.36$, $p = .001$, $t = -3.77$, $p = .000$, $t = -3.77$, $p = .000$ και $t = -4.95$, $p = .000$). Τα αποτελέσματα αναλυτικά δίνονται στον Πίνακα 5.

Με βάση τον Πίνακα 5 προβλέπεται ότι οι έφηβοι που αντιλαμβάνονται, για παράδειγμα τους γονείς τους ως πιθανά εμπόδια στη σταδιοδρομία τους (με βάση και τις παραπάνω συσχετίσεις), θα έχουν χαμηλότερες αρνητικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας. Ο συντελεστής παλινδρόμησης έχει αρνητικές τιμές, κατά συνέπεια οι αρνητικές προσδοκίες που έχουν οι έφηβοι, ερμηνεύονται από το βαθμό στον οποίο οι ίδιοι αντιλαμβάνονται εμπόδια σχετικά με την αναποφασιστικότητα για το θέμα της καριέρας, καθώς και εμπόδια σχετικά με το σχολείο, με τους γονείς, με το επάγγελμα των γονιών τους και τέλος σχετικά με την αναζήτηση πληροφοριών για τη λήψη των αποφάσεων τους. Παρατηρώντας τις τιμές του συντελεστή r^2 παρατηρούμε ότι κυρίως η αναποφασιστικότητα της καριέρας είναι ο πιο σημαντικός προβλεπτικός παράγοντας, σε σχέση με τα υπόλοιπα αντιληπτά εμπόδια που

Πίνακας 5. Ανάλυση απλής γραμμικής παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή τις αρνητικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας και ανεξάρτητες τις υποκλίμακες του ερωτηματολογίου αντιλαμβανόμενων εμποδίων για σταδιοδρομία

Αρνητικές Προσδοκίες Αποτελέσματος Σταδιοδρομίας					
Ανεξάρτητη Μεταβλητή	Beta	t	p	R	R ²
Αναποφασιστικότητα σταδιοδρομίας F (1, 280)=54.16, p=.000	-.40	-7.36	.000	.403	.162
Εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με το σχολείο F (1, 294)=11.30, p=.000	-.19	-3.36	.001	.192	.037
Εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με τους γονείς F (1, 291)= 24.20, p=.000	-.22	-3.77	.000	.216	.047
Εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με το επάγγελμα των γονέων F (1, 294)= 14.24, p=.000	-.21	-3.77	.000	.215	.046
Εμπόδια σταδιοδρομίας στην αναζήτηση πληροφοριών σχετικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων F (1, 293)=24.51, p=.000	-.28	-4.95	.000	.278	.077

εξετάστηκαν, ερμηνεύοντας ένα ποσοστό τάξεως 16% της συνολικής διασποράς των αρνητικών προσδοκιών.

Εμπειρία Εργασιακής Απασχόλησης και Αντιλαμβανόμενα Εμπόδια Σταδιοδρομίας

Προκειμένου να ελεγχθεί αν η εμπειρία εργασίας μερικής απασχόλησης διαφοροποιεί τις βαθμολογίες των μαθητών στις υποκλίμακες του ερωτηματολογίου των εμποδίων σταδιοδρομίας (γενική αναποφασιστικότητα, οι γονείς ως πιθανό εμπόδιο, το σχολείο ως πιθανό εμπόδιο, το επάγγελμα των γονέων ως πιθανό εμπόδιο, η αναζήτηση πληροφοριών ως πιθανό εμπόδιο) χρησιμοποιήθηκε η στατιστική ανάλυση διαφοράς των μέσων όρων σε ανεξάρτητα δείγματα (t-test). Η ανάλυση έδωσε οριακά στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα για μία υποκλίμακα του ερωτηματολογίου των εμποδίων σταδιοδρομίας ($t(297)=1.95, p=.053$), και συγκεκριμένα για την υποκλίμακα του σχολείου ως πιθανού εμποδίου σταδιοδρομίας. Ουσιαστικά οι έφηβοι με

εργασιακή εμπειρία αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό (M.O.=9.6, T.A.=3.9) τα εμπόδια σχετικά με το σχολείο, σε σύγκριση με τους εφήβους χωρίς εργασιακή εμπειρία (M.O.=8.7, T.A.=3.6). Δε βρέθηκαν στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα για τις υπόλοιπες τέσσερις υποκλίμακες του ερωτηματολογίου των εμποδίων σταδιοδρομίας.

Κατά συνέπεια, η υπόθεσή μας (Υπόθεση 2) ότι δηλαδή οι μαθητές με εμπειρία εργασίας μερικής απασχόλησης αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας σε σύγκριση με τους μαθητές χωρίς εμπειρία εργασίας, φαίνεται να επιβεβαιώνεται μόνο για την υποκλίμακα του σχολείου ως πιθανού εμποδίου σταδιοδρομίας.

Τύπος Μελλοντικής Επιλογής και Γενικές Φιλοδοξίες Σταδιοδρομίας

Προκειμένου να ελεγχθεί αν ο τύπος της μελλοντικής επιλογής διαφοροποιεί τις βαθμολογίες στο ερωτηματολόγιο γενικών φιλοδοξιών σταδιοδρομίας (σπουδές, εργασία, τίποτε από τα δύο), εφαρμόστηκε η ανάλυση της διακύμανσης με έναν παράγοντα (one way ANOVA). Η ανάλυση αυτή έδωσε στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα μόνο για το δείγμα του γυμνασίου και όχι για το δείγμα του λυκείου και το συνολικό δείγμα ($F = 4 (2, 133), p = .021$). Από τον έλεγχο πολλαπλών συγκρίσεων του Tukey (HSD) προκύπτει ότι οι μαθητές που επιλέγουν ως τύπο μελλοντικής επιλογής τίποτε από τα δύο, παρουσιάζουν στατιστικώς σημαντικά χαμηλότερες γενικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας [M.O.=55.6, T.A.=8.9, $F(2, 133) = 4.00, p = .021$], σε σύγκριση με τους μαθητές που επιλέγουν ως τύπο μελλοντικής επιλογής τις σπουδές (M.O.=60.7, T.A.=8.9). Κατά συνέπεια, η υπόθεσή μας (Υπόθεση 3), ότι δηλαδή οι μαθητές με τύπο μελλοντικής επιλογής σπουδές θα έχουν σε υψηλότερο βαθμό γενικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας από τους μαθητές με τύπο μελλοντικής επιλογής εργασία, δεν επιβεβαιώθηκε, βλέπουμε όμως ότι η διαφοροποίηση αφορά τους μαθητές γυμνασίου με επιλογή τις σπουδές καθώς και αυτούς που δεν επιλέγουν ούτε τις σπουδές ούτε την εργασία.

Τύπος Μελλοντικής Επιλογής και Γενικές Προσδοκίες Αποτελέσματος Σταδιοδρομίας

Προκειμένου να διερευνηθεί αν ο τύπος της μελλοντικής επιλογής (σταδιοδρομία/σπουδές – εργασία - τίποτε από τα δύο) διαφοροποιεί τις βαθμολογίες των μαθητών στις επιμέρους πτυχές των γενικών προσδοκιών αποτελέσματος σταδιοδρομίας (γενικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας, γενικές προσδοκίες αποτελέσματος επιτυχίας σταδιοδρομίας και αρνητικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας), εφαρμόστηκε η στατιστική ανάλυση δια-

κύμανσης με έναν παράγοντα (one way ANOVA). Η ανάλυση έδωσε στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα για τις δύο υποκλίμακες των γενικών προσδοκιών αποτελέσματος σταδιοδρομίας και των προσδοκιών αποτελέσματος επιτυχίας σταδιοδρομίας [$F(2, 270) = 4.84, p = .009$ και $F(2, 291) = 13.31, p = .000$]. Δε βρέθηκαν στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα για την υποκλίμακα των αρνητικών προσδοκιών αποτελέσματος σταδιοδρομίας. Τα αποτελέσματα των στατιστικά σημαντικών αναλύσεων δίνονται στον Πίνακα 6.

Πίνακας 6. Μέσοι όροι, τυπικές αποκλίσεις, και τιμές F των γενικών προσδοκιών αποτελέσματος σταδιοδρομίας ως συνάρτηση του τύπου μελλοντικής επιλογής

Μεταβλητές	Επιλογή Σταδιοδρομίας (σπουδές) (n = 101)		Επιλογή Εργασίας (n = 92)		Τίποτε από τα δύο (n = 80)		F	p
	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.		
Γενικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας	43.1	7.7	40.6	7.4	39.7	8.2	4.84	.009

Σημείωση: βαθμοί ελευθερίας = 2, 270, $p < 0.05$

Από τον Πίνακα 6 προκύπτει ότι οι μαθητές που επιλέγουν τίποτε από τα δύο αντιλαμβάνονται σε χαμηλότερο βαθμό γενικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας από τους μαθητές που επιλέγουν σπουδές. Βρέθηκε επίσης ότι (λείπει αυτή η ανάλυση) οι μαθητές που επιλέγουν τίποτε από τα δύο αντιλαμβάνονται σε χαμηλότερο βαθμό προσδοκίες αποτελέσματος επιτυχίας της σταδιοδρομίας από τους μαθητές που επιλέγουν σταδιοδρομία (σπουδές) και τους μαθητές που επιλέγουν εργασία. Ωστόσο δε βρέθηκε να διαφοροποιούνται οι έφηβοι με μελλοντική επιλογή σταδιοδρομία (σπουδές) από τους εφήβους με μελλοντική επιλογή εργασία.

Τύπος Μελλοντικής Επιλογής και Εμπόδια Σταδιοδρομίας

Προκειμένου να ελεγχθεί αν ο τύπος της μελλοντικής επιλογής (σταδιοδρομία/σπουδές- εργασία- τίποτε από τα δύο) διαφοροποιεί τις βαθμολογίες στις υποκλίμακες του ερωτηματολογίου των εμποδίων σταδιοδρομίας (γενική αναποφασιστικότητα, οι γονείς ως πιθανό εμπόδιο, το σχολείο ως πιθανό εμπόδιο, το επάγγελμα των γονέων ως πιθανό εμπόδιο, η αναζήτηση πληροφοριών ως πιθανό εμπόδιο) χρησιμοποιήθηκε η στατιστική ανάλυση της δια-

κύμανσης με έναν παράγοντα (one way ANOVA). Η ανάλυση έδωσε στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα για τις υποκλίμακες των γονέων ως πιθανού εμπόδιου σταδιοδρομίας και της αναζήτησης πληροφοριών ως πιθανού εμπόδιου σταδιοδρομίας [$F(2, 291) = 4.31, p = .014$ και $F(2, 294) = 3.44, p = .033$]. Δε βρέθηκαν στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα για τις υποκλίμακες της αναποφασιστικότητας σταδιοδρομίας, του σχολείου ως πιθανού εμπόδιου σταδιοδρομίας και του επαγγέλματος των γονέων ως πιθανού εμπόδιου σταδιοδρομίας. Στον Πίνακα 7 δίνονται τα στατιστικώς σημαντικά αποτελέσματα.

Πίνακας 7. Μέσοι όροι, τυπικές αποκλίσεις, και τιμές F των εμποδίων σχετικά με τους γονείς, των εμποδίων σχετικά με το επάγγελμα των γονέων και των εμποδίων στην αναζήτηση πληροφοριών σχετικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ως συνάρτηση του τύπου της μελλοντικής επιλογή

Μεταβλητές	Επιλογή Σταδιοδρομίας (σπουδές) (n = 101)		Επιλογή Εργασίας (n = 92)		Τίποτε από τα δύο (n = 80)		F	p
	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.		
Εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με τους γονείς ^{1*}	7.4	3.6	6.7	2.9	8.2	3.7	4.31	.014
Εμπόδια σταδιοδρομίας στην αναζήτηση πληροφοριών σχετικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων ^{1*,2*}	5.2	2.0	5.1	2.3	5.8	2.2	3.44	.033

* $p < .05$

Σημείωση: Ζεύγη συγκρίσεων: 1= Τίποτε από τα δύο- Εργασία, 2= Τίποτε από τα δύο- Σπουδές.
Βαθμοί ελευθερίας = 2, 291, 2, 294

Από τον Πίνακα 7 φαίνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στις τρεις ομάδες εφήβων, αυτών με μελλοντική επιλογή την εργασία, αυτών με μελλοντική επιλογή τις σπουδές και εκείνων με μελλοντική επιλογή τίποτα από τα δύο. Ο έλεγχος πολλαπλών συγκρίσεων του Tukey (HSD) έδειξε ότι οι έφηβοι που επιλέγουν ως τύπο μελλοντικής επιλογής τίποτα από τα δύο αντιλαμβάνονται σε στατιστικά μεγαλύτερο βαθμό τους γονείς ως πιθανό εμπόδιο σταδιοδρομίας, σε σύγκριση με τους εφήβους που επιλέγουν την εργασία. Επίσης αντιλαμβάνονται σε στατιστικά μεγαλύτερο

βαθμό την αναζήτηση πληροφοριών σχετικά με τη λήψη αποφάσεων σταδιοδρομίας ως πιθανό εμπόδιο, σε σχέση με τις δύο ομάδες των εφήβων που επιλέγουν ως τύπο μελλοντικής επιλογής τη σταδιοδρομία (σπουδές) και την εργασία.

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι πιθανές σχέσεις ανάμεσα στις φιλοδοξίες και προσδοκίες σταδιοδρομίας των εφήβων και στα αντιλαμβανόμενα από αυτούς εμπόδια στην πορεία λήψης μελλοντικών αποφάσεων. Σε σχέση με την υπόθεση που αρχικά διατυπώσαμε, ότι δηλαδή οι έφηβοι που αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας έχουν χαμηλότερες φιλοδοξίες και προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας από τους εφήβους που αντιλαμβάνονται σε χαμηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας και ότι τα εμπόδια σταδιοδρομίας προβλέπουν αρνητικά τις φιλοδοξίες και τις προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι μόνο τα εμπόδια σταδιοδρομίας σχετικά με τους γονείς είχαν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις (αν και χαμηλής έντασης) με τις φιλοδοξίες σταδιοδρομίας. Συγκεκριμένα, οι έφηβοι που αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας σε σχέση με τους γονείς τους, έχουν χαμηλότερα επίπεδα φιλοδοξιών σταδιοδρομίας από τους εφήβους που αντιλαμβάνονται χαμηλότερα εμπόδια σε σχέση με τους γονείς τους (συνολικό δείγμα και δείγμα λυκείου). Επιπλέον, βρέθηκε ότι τα αντιλαμβανόμενα εμπόδια σχετικά με τους γονείς προβλέπουν στατιστικά σημαντικά αρνητικά τα παραπάνω επίπεδα φιλοδοξιών σταδιοδρομίας. Τέλος, σημαντικό θεωρείται το γεγονός ότι δε βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις ανάμεσα στις φιλοδοξίες σταδιοδρομίας (συνολικό δείγμα, δείγμα γυμνασίου και δείγμα λυκείου) και στις υπόλοιπες υποκλίμακες του ερωτηματολογίου των εμποδίων (αναποφασιστικότητα σταδιοδρομίας, το σχολείο ως πιθανό εμπόδιο σταδιοδρομίας, το επάγγελμα των γονέων ως εμπόδιο σταδιοδρομίας, η αναζήτηση πληροφοριών κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σταδιοδρομίας ως πιθανό εμπόδιο σταδιοδρομίας).

Η θεωρία και η έρευνα σχετικά με την έννοια της αναποφασιστικότητας έχει εστιαστεί στη διαφοροποίηση μεταξύ της προσωρινής, αναπτυξιακής, αναποφασιστικότητας και της βαθύτερης, περισσότερο χρόνιας και καθολικής αναποφασιστικότητας ως σταθερό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας (Callanan & Greenhaus, 1992. Cohen, Chartrand & Jowdy, 1995. Santos, 2001). Επιπλέον, με βάση μια από τις πιο αποδεκτές κατηγοριοποιήσεις (Luzzo, 1999), τα αντιλαμβανόμενα εμπόδια σταδιοδρομίας διακρίνονται σε αντιλαμβανόμενα εμπόδια σταδιοδρομίας και σε πραγματικά-ρεαλιστικά εμπόδια

σταδιοδρομίας. Η απουσία στατιστικά σημαντικών συσχετίσεων των τεσσάρων από τις πέντε υποκλίμακες του ερωτηματολογίου των εμποδίων σταδιοδρομίας με τις γενικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας (στο συνολικό δείγμα και στα δύο επιμέρους δείγματα) είναι πιθανόν να αντανακλά τις δύο παραπάνω πιθανότητες, τις οποίες τονίζει η θεωρητική και ερευνητική βιβλιογραφία. Είναι πιθανόν, δηλαδή, η έλλειψη συσχετίσεων όσον αφορά την αναποφασιστικότητα σταδιοδρομίας να οφείλεται σε δύο πιθανότητες: στο ότι οι έφηβοι κατά τη διάρκεια της μέτρησης δεν αντιλαμβάνονταν ότι έχουν δυσκολίες στη λήψη αποφάσεων (τα εμπόδια κατά τη διάρκεια της εφηβείας γίνονται αντιληπτά και ως πρόκληση και ευκαιρία για οικοδόμηση του χαρακτήρα σύμφωνα με τους Lent et al., 1994) ή/και ότι οι δυσκολίες αυτές μπορεί να υπάρχουν αλλά να μη συνδέονται με τις μελλοντικές τους επιθυμίες (οι φιλοδοξίες μεταβάλλονται δυναμικά με τη μορφή προσωρινών προτιμήσεων κατά τη διάρκεια της εφηβείας), κάτι που ενισχύει την προσωρινή, παροδική και εξελικτική φύση του ατομικού χαρακτηριστικού της αναποφασιστικότητας σταδιοδρομίας. Κατά τη φάση αυτή της εξέλιξης τα πιθανά εμπόδια σταδιοδρομίας είναι προσωρινά, εξελισσόμενα, αλλάζουν γρήγορα και πολύ συχνά, και αποτελούν έναν αναπτυξιακά κατάλληλο τρόπο μετάβασης από το ένα στάδιο εξερεύνησης σταδιοδρομίας στο επόμενο, διευκολύνοντας το σχηματισμό μελλοντικών σχεδίων. Τα εμπόδια που μετρήθηκαν στην παρούσα εργασία και, που οι έφηβοι αντιλαμβάνονται ότι έχουν σε κάποιο βαθμό, προφανώς δεν τους εμποδίζουν στην πραγματικότητα να σχηματοποιήσουν μελλοντικές επιθυμίες με τη μορφή των γενικών φιλοδοξιών σταδιοδρομίας. Ωστόσο, οι συσχετίσεις που αφορούν τα εμπόδια σχετικά με τους γονείς επιβεβαιώνουν, ενισχύουν και αναδεικνύουν, παρά τις χαμηλές συσχετίσεις και προβλεπτικές σχέσεις, τη σημασία της αλληλεπίδρασης με τους γονείς ως πιθανό εμπόδιο ή/και υποστηρικτικό στοιχείο στην ανάπτυξη και στη διαμόρφωση των φιλοδοξιών σταδιοδρομίας (Behnke, Piercy, & Diversi, 2004. Hill, Ramirez, & Dumka, 2003). Η απουσία συσχετίσεων με τις άλλες υποκλίμακες του Ερωτηματολογίου Αντιλαμβανόμενων Εμποδίων Σταδιοδρομίας είναι πιθανόν να οφείλεται στην έμφαση που δίνουν οι μαθητές στους γονείς τους ως κύριους διαμορφωτές και παράγοντες επιρροής στο σχηματισμό των φιλοδοξιών σταδιοδρομίας τους από μικρότερη ηλικία, καθώς και στην έμφαση που δίνουν οι ίδιοι οι γονείς στις σπουδές των εφήβων και στην εισαγωγή τους σε κάποια σχολή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Gounias & Vitsilakis-Soroniatis, 2005).

Επιπλέον, βρέθηκε ότι όλες οι υποκλίμακες (γενική αναποφασιστικότητα σταδιοδρομίας, οι γονείς ως πιθανό εμπόδιο σταδιοδρομίας, το σχολείο ως πιθανό εμπόδιο, το επάγγελμα των γονέων ως εμπόδιο, η αναζήτηση πληροφοριών κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σταδιοδρομίας ως πιθανό εμπόδιο σταδιοδρομίας) του ερωτηματολογίου αντιλαμβανόμενων εμποδίων σταδιο-

δρομίας συσχετίζονται με τις αρνητικές προσδοκίες σταδιοδρομίας και τις προβλέπουν αρνητικά. Μια ερμηνεία θα μπορούσε να είναι αυτή της Seligman (1994) σύμφωνα με την οποία οι προσδοκίες είναι πιο ρεαλιστικές-πραγματικές από τις φιλοδοξίες, επειδή οι τελευταίες σχηματίζονται περισσότερο ως προσωρινές προτιμήσεις και επιθυμίες κατά τη διάρκεια της εφηβείας, ενώ οι πρώτες διαμορφώνονται από την εικόνα των εφήβων για το πιθανότερο σενάριο της πραγματικής-ρεαλιστικής μελλοντικής τους κατάστασης στους ποικίλους τομείς της σταδιοδρομίας τους, ανεξάρτητα από τις προτιμήσεις και επιθυμίες του παρόντος. Με βάση αυτή τη διευκρίνιση, οι συσχετίσεις ανάμεσα στους παραπάνω παράγοντες και τις προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας ήταν περισσότερες σε σχέση με εκείνες που αφορούσαν τις γενικές φιλοδοξίες σταδιοδρομίας, δηλαδή η ρεαλιστικότητα των προσδοκιών αποτελέσματος όσον αφορά ένα τελικό αποτέλεσμα σταδιοδρομίας φαίνεται ότι σχετίζεται περισσότερο με τα εμπόδια σταδιοδρομίας (όλες τις υποκλίμακες) που αντιλαμβάνονται οι έφηβοι σε σχέση με την προσωρινότητα και τη δυναμική αλλαγή των φιλοδοξιών σταδιοδρομίας. Ωστόσο οι συσχετίσεις αφορούσαν μόνο τον παράγοντα των αρνητικών προσδοκιών αποτελέσματος σταδιοδρομίας και όχι τους άλλους δύο παράγοντες προσδοκιών σταδιοδρομίας (γενικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας και προσδοκίες αποτελέσματος επιτυχίας σταδιοδρομίας), οι οποίοι, όπως αναφέρθηκε και στο θεωρητικό μέρος, αποτελούν σύμφωνα με τους Lent et al. (2000) μακροπρόθεσμες προσδοκίες αποτελέσματος. Επιπλέον, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι αρνητικές προσδοκίες αποτελέσματος αποτελούν έναν τύπο εμποδίου σταδιοδρομίας (McWhirter, Torres, & Rasheed, 1998. Swanson, Daniels, & Tokar, 1996. Swanson & Woitke, 1997). Σε αυτήν την περίπτωση, στην παρούσα έρευνα θα αναμενόταν θετική συσχέτιση στο πλαίσιο της εξέτασης των σχέσεων με τα εμπόδια σταδιοδρομίας. Ωστόσο βρέθηκε αρνητική σχέση ανάμεσα στις αρνητικές προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας και σε όλες τις υποκλίμακες των εμποδίων σταδιοδρομίας. Είναι πιθανόν οι παραπάνω συσχετίσεις των αρνητικών προσδοκιών σταδιοδρομίας να σχετίζονται με την τάση, όπως καταγράφεται στη βιβλιογραφία (McWhirter, 1997), των ατόμων να πιστεύουν στον εαυτό τους, θεωρώντας ότι θα ξεπεράσουν και θα αποφύγουν τα πιθανά εμπόδια που σχετίζονται με τη σταδιοδρομία τους. Πρόκειται για την ικανότητα των ατόμων να αντιλαμβάνονται ότι είναι αποτελεσματικοί στην αντιμετώπιση των πιθανών εμποδίων σταδιοδρομίας (coping self-efficacy).

Όσον αφορά στην υπόθεση ότι οι έφηβοι με εμπειρία εργασίας μερικής απασχόλησης θα αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας από τους εφήβους χωρίς αντίστοιχη εργασιακή εμπειρία, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η υπόθεση αυτή επιβεβαιώθηκε μόνο ως προς τα αντιλαμβανόμενα εμπόδια σε σχέση με το σχολείο. Δε βρέθηκαν διαφοροποιήσεις

στις υπόλοιπες υποκλίμακες του ερωτηματολογίου των εμποδίων σταδιοδρομίας (αναποφασιστικότητα σταδιοδρομίας, οι γονείς ως πιθανό εμπόδιο σταδιοδρομίας, το επάγγελμα των γονέων ως εμπόδιο σταδιοδρομίας, η αναζήτηση πληροφοριών κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σταδιοδρομίας ως πιθανό εμπόδιο σταδιοδρομίας). Το αποτέλεσμα αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί στο γεγονός ότι οι έφηβοι με εργασιακή εμπειρία εμπλέκονται λιγότερο στις σχολικές δραστηριότητες εντός και εκτός σχολικής τάξης, έχουν χαμηλότερη σχολική επίδοση, υψηλότερα ποσοστά παραμονής στην ίδια τάξη και είναι πιθανότερο να εγκαταλείψουν το σχολείο σε σύγκριση με τους εφήβους εκείνους που δεν έχουν αντίστοιχη εργασιακή εμπειρία (Stone & Mortimer, 1998). Οι παράγοντες αυτοί είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη και σε σχέση με τη χρονική διάρκεια της εργασιακής εμπειρίας, καθώς και την αντιλαμβανόμενη σημασία της εργασίας μερικής απασχόλησης από τους εφήβους (Marsh, 1991. Mihalic & Elliott, 1997)

Σχετικά με την υπόθεση που διατυπώσαμε, ότι δηλαδή οι έφηβοι που επιλέγουν να ακολουθήσουν σταδιοδρομία (σπουδές) έχουν σε υψηλότερο βαθμό φιλοδοξίες και προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας από τους εφήβους που επιλέγουν εργασία ή τίποτε από τα δύο (ούτε σπουδές ούτε εργασία), τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η υπόθεση επιβεβαιώθηκε. Το εύρημα αυτό, αρχικά, μπορεί να εξαρτάται από το επίπεδο αναποφασιστικότητας στο οποίο βρίσκονται οι έφηβοι (Savickas, 1992). Οι έφηβοι που δεν έχουν επιλέξει ως μελλοντικό προσανατολισμό ούτε τις σπουδές ούτε την εργασία είναι πιθανό να αντιμετωπίζουν δυσκολίες κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με τη σταδιοδρομία τους. Επιπλέον, μια άλλη εξήγηση του παραπάνω ευρήματος μπορεί να είναι ότι, λόγω του αναπτυξιακού σταδίου που διανύουν, οι έφηβοι βρίσκονται στο πλαίσιο μιας διαδικασίας διερεύνησης της μελλοντικής τους σταδιοδρομίας, ανεξάρτητα από τις επιλογές, τις προσδοκίες ή και τα επίπεδα αναποφασιστικότητας που δηλώνουν για τον εαυτό τους. Επομένως, θα λέγαμε ότι είναι κατά κάποιο τρόπο αναμενόμενο να μην έχουν, κατ'ανάγκη, επιλέξει είτε σπουδές είτε εργασία.

Επιπλέον, οι έφηβοι, που επέλεξαν σταδιοδρομία (σπουδές) σε κάποιο πεδίο αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό προσδοκίες αποτελέσματος επιτυχίας της σταδιοδρομίας, από τους εφήβους που δήλωσαν την εργασία ως μελλοντική επιλογή. Το παραπάνω εύρημα μπορεί να ερμηνευτεί με βάση την αξία που αποδίδεται στις έννοιες εργασία και σπουδές κατά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης των παιδιών από τους δύο βασικότερους παράγοντες κοινωνικοποίησης, την οικογένεια και το σχολείο (Δημητρόπουλος, 2002). Στο πλαίσιο αυτό η έννοια η σπουδές/σταδιοδρομία αποτελεί μια «επιτυχημένη» διαδικασία ζωής, ενώ η έννοια εργασία αποτελεί ένα επίτευγμα που απαιτεί κόπο (και μόχθο) για την επίτευξή του κατά τη διάρκεια της πορείας ζωής του ατόμου.

Σχετικά με την υπόθεση ότι οι έφηβοι που επιλέγουν να ακολουθήσουν την εργασιακή εμπειρία αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια από τους εφήβους που επιλέγουν να ακολουθήσουν σταδιοδρομία, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι έφηβοι που επιλέγουν τίποτε από τα δύο αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια σταδιοδρομίας όσον αφορά τους γονείς και την αναζήτηση πληροφοριών για τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σταδιοδρομίας, από τους εφήβους, που επιλέγουν την εργασία. Προφανώς, οι έφηβοι που επιλέγουν τίποτε από τα δύο δεν έχουν φτάσει σε τελική απόφαση ακόμη, λόγω του ότι η διαδικασία διερεύνησης στην οποία εμπλέκονται κατά την περίοδο της μέσης εφηβικής ηλικίας βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη (Super, 1990), με αποτέλεσμα να αντιλαμβάνονται υψηλότερα εμπόδια όσον αφορά εξωτερικούς παράγοντες (π.χ. γονείς) και να μην έχουν αποκτήσει ή και να αποκτούν σταδιακά τις δεξιότητες αναζήτησης των απαραίτητων πληροφοριών κατά τη διάρκεια της διαδικασίας της λήψης των αποφάσεων που λαμβάνουν. Επιπλέον, είναι πιθανό να έχουν υψηλότερα επίπεδα αναποφασιστικότητας σταδιοδρομίας ως σταθερό ή και περιστασιακό χαρακτηριστικό προσωπικότητας (Savickas, 1992).

Βρέθηκε ακόμη ότι οι έφηβοι που επιλέγουν σταδιοδρομία (σπουδές) αντιλαμβάνονται σε υψηλότερο βαθμό εμπόδια όσον αφορά το επάγγελμα των γονέων τους από τους εφήβους, που δηλώνουν ως μελλοντική επιλογή την εργασία. Το εύρημα αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί με βάση τη διαδικασία συμβιβασμού που πρότεινε η Gottfredson (1981), σύμφωνα με την οποία οι έφηβοι, κατά τη διάρκεια της περιόδου εξερεύνησης της σταδιοδρομίας τους, είναι πιθανόν να προχωρήσουν σε αμοιβαίους συμβιβασμούς και συσχετισμούς σε σχέση με εσωτερικούς παράγοντες (π.χ. ενσωμάτωση νέας γνώσης σε παλαιότερη γνώση), και εξωτερικούς παράγοντες (π.χ. γονείς), μεταβάλλοντας, περιορίζοντας και υιοθετώντας τρόπους σκέψης και συμπεριφοράς ποιοτικά διαφορετικούς και εξελισσόμενους, προκειμένου να πετύχουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα με το λιγότερο δυνατό κόστος. Το επάγγελμα των γονέων, ίσως, να αποτελεί για αυτούς τους εφήβους την καλύτερη δυνατή επιλογή για μια επιτυχημένη σταδιοδρομία με βάση την παραπάνω διαδικασία, ανεξάρτητα από τις προσωπικές προτιμήσεις και προσδοκίες τους. Επιπλέον, το επάγγελμα των γονέων είναι ένας σημαντικός παράγοντας στη διαμόρφωση των μελλοντικών επιλογών των εφήβων (Gounias & Vitsilakis-Soroniatis, 2005. Lent, Brown, & Hackett, 2000).

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας και τις συσχετίσεις των εμποδίων σταδιοδρομίας που αντιλαμβάνονται οι έφηβοι της μέσης εφηβικής

ηλικίας θα μπορούσαν να γίνουν κάποιες προτάσεις για το σχολικό ψυχολόγο ή και σύμβουλο σταδιοδρομίας στο πλαίσιο του σχολείου.

Οι παρεμβάσεις που λαμβάνουν χώρα στα σχολεία, με στόχο την ομαλή μετάβαση στην αγορά εργασίας (Blustein, Juntunen, & Worthington, 2000), είναι σημαντικό να υλοποιούνται με σκοπό την πρόληψη και να βασίζονται στις αντιλήψεις και τις αξίες των εφήβων για την έννοια σταδιοδρομία (Chaves, Diemer, Blustein, Gallagher, DeVoy, Casares, & Perry, 2004). Οι παρεμβάσεις αυτές μπορούν να περιλαμβάνουν την πρώιμη αξιολόγηση της ετοιμότητας των εφήβων για εμπλοκή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (παρέμβαση σε επίπεδο ατόμου και σχολικών τάξεων) (Sampson, Peterson, Reardon, & Lenz, 2000). Μπορεί, επίσης, να περιλαμβάνουν την αναγνώριση των εξειδικευμένων δυσκολιών, που αντιμετωπίζουν οι έφηβοι κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Gati & Saka, 2001), και την παροχή οδηγιών για τα στάδια και τα βήματα που εμπλέκονται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, εμπλέκοντας τους εφήβους σε μια διαδικασία συζήτησης και προβληματισμού με στόχο τη σταδιακή αναγνώριση και επεξεργασία των πεποιθήσεών τους σχετικά με τη συγκεκριμένη, αναπτυξιακού τύπου, διαδικασία.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας έδειξαν ότι η εμπειρία εργασίας μερικής απασχόλησης συνδέεται με τα εμπόδια σταδιοδρομίας, και συγκεκριμένα ότι οι έφηβοι με εμπειρία εργασίας αντιλαμβάνονται εμπόδια σταδιοδρομίας ως προς τους παράγοντες πλαισίου που είναι οι γονείς και το σχολείο.

Ο Marsh (1991) τονίζει ότι η εργασιακή εμπειρία μπορεί να ενσωματωθεί μέσα στις σχολικές εμπειρίες με μεγαλύτερη, λόγου χάρη, εμπλοκή του σχολείου στη διαδικασία επιλογής εργασίας για τον έφηβο, έτσι ώστε οι έφηβοι να αντιλαμβάνονται την εργασία ως φυσική προέκταση του σχολείου. Για παράδειγμα, θα μπορούσε το σχολείο μέσω του μαθήματος του ΣΕΠ να συμβάλει με συστηματικότερο τρόπο στη σύνδεση των εφήβων με την αγορά εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, η θέσπιση, λόγου χάρη, πρακτικής άσκησης των εφήβων για ένα σύντομο χρονικό διάστημα σε θέσεις εργασίας που τους ενδιαφέρουν στην κοινότητα ύστερα από τη συστηματική αξιολόγηση των φιλοδοξιών, των προσδοκιών αποτελέσματος, των ενδιαφερόντων και των στόχων των εφήβων για το μέλλον, θα μπορούσε να οδηγήσει στην αντίληψη, από μέρους των εφήβων, της εργασίας περισσότερο ως μιας φυσικής προέκτασης του σχολείου και λιγότερο ως εμποδίου σταδιοδρομίας. Θα λέγαμε ότι σχολικές συνεργασίες και πρωτοβουλίες όπως οι παραπάνω είναι σημαντικό να απευθύνονται σε εργοδότες με σκοπό να αυξηθούν οι πιθανότητες των εφήβων να αποκτήσουν εμπειρίες μερικής απασχόλησης, οι οποίες να ταιριάζουν στις ανάγκες και τις προτιμήσεις ή τις πραγματικές φιλοδοξίες τους.

Μέσα από τις παραπάνω διαδικασίες οι έφηβοι που δεν επιλέγουν είτε σταδιοδρομία/σπουδές είτε εργασία στο μέλλον, έχουν τη δυνατότητα να εξερευνηθούν ευρύτερα το περιεχόμενο των επιλογών που προτιμούν, και να διευκολυνθούν στην προσπάθειά τους να σταθεροποιήσουν το επιπέδο της ωρίμανσης που φιλοδοξούν και προσδοκούν για τον εαυτό τους.

Η ένταση των συσχετίσεων των παραπάνω παραγόντων ανάλογα με τον υπό μελέτη πληθυσμό χρειάζεται να λαμβάνεται υπόψη στο σχεδιασμό προγραμμάτων, που τελικό στόχο έχουν την απόκτηση της αίσθησης της αυτοαποτελεσματικότητας, της επάρκειας και του ελέγχου στη διαδικασία της λήψης των αποφάσεων σταδιοδρομίας και της επίλυσης προβλημάτων σταδιοδρομίας. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, αλλά και με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, στην προσπάθεια αυτή είναι δυνατόν να συμβάλουν ιδιαίτερα οι παράγοντες του πλαισίου, όπως είναι οι γονείς και το σχολείο. Οι παράγοντες πλαισίου μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην αύξηση της ενημερότητας των εφήβων, στην προώθηση δεξιοτήτων διαπραγματεύσεως για τα εμπόδια που αντιλαμβάνονται οι έφηβοι, στην αντιμετώπιση της έλλειψης αξιοπιστίας όσον αφορά την αναζήτηση πληροφοριών σταδιοδρομίας και στην αύξηση της ποιότητας της εμπειρίας όσον αφορά την εργασία μερικής ή πλήρους απασχόλησης (Bright, Pryor, Wilkenfeld, & Earl, 2005. Julien, 1999).

Περιορισμοί της παρούσας έρευνας

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας τίθενται ορισμένοι περιορισμοί, οι οποίοι μειώνουν τις δυνατότητες γενίκευσης των ευρημάτων της σε άλλους πληθυσμούς. Πρόκειται για μια δημοσκοπικού τύπου έρευνα με στόχο την περιγραφή των πιθανών σχέσεων ανάμεσα στις φιλοδοξίες και προσδοκίες αποτελέσματος σταδιοδρομίας των εφήβων και στα αντιλαμβανόμενα από αυτούς εμπόδια στην πορεία λήψης μελλοντικών αποφάσεων. Χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς με δηλώσεις που αντιπροσωπεύουν υποκλίμακες και συλλέχθηκαν δεδομένα τα οποία είναι συσχετιστικά ως προς τη φύση τους. Έτσι, απουσιάζει η δυνατότητα να βρεθούν αιτιώδεις σχέσεις λόγω της συσχετιστικής φύσης των δεδομένων και λόγω του μεθοδολογικού σχεδιασμού της παρούσας έρευνας.

Πρόκειται επίσης για συγχρονική έρευνα η οποία βασίζεται σε δεδομένα που συλλέχθηκαν για μια σειρά από μεταβλητές σε ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο/περίοδο. Ένας διαχρονικός σχεδιασμός των σχέσεων των υπό μελέτη μεταβλητών πιθανόν να οδηγούσε σε καλύτερη κατανόηση της πορείας και εξέλιξής τους. Επιπλέον το δείγμα της παρούσας έρευνας δεν περιλαμβάνει αγροτικές περιοχές, όπου είναι πιθανόν να υπάρχουν διαφορετικού τύπου συσχετίσεις και διαφοροποιήσεις μεταξύ των υπό εξέταση μεταβλητών.

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν είναι αποκλειστικά ποσοτικά. Ένας συνδυασμός ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων θα μπορούσε να οδηγήσει σε καλύτερη κατανόηση των παραγόντων που μελετήθηκαν. Επίσης, το γεγονός ότι τα ψυχομετρικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν περιλάμβαναν πεντάβαθμη κλίμακα απαντήσεων τύπου Likert, μπορεί να οδήγησε τους εφήβους σε παρόμοιου τύπου απαντήσεις ανάμεσα σε πολύ διαφορετικές μεταξύ τους δηλώσεις, να επηρέασε, δηλαδή, τα αποτελέσματά μας το φαινόμενο της διακύμανσης της κοινής μεθόδου (common method variance). Τέλος, ένας άλλος περιορισμός τίθεται από το γεγονός ότι τα δεδομένα μας βασίστηκαν αποκλειστικά σε εφηβικό πληθυσμό. Μια μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να συμπεριλάβει και τις αντιλήψεις των παραγόντων του πλαισίου, δηλαδή των γονέων και των εκπαιδευτικών, για τις αντίστοιχες μεταβλητές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Albert, K., & Luzzo, D. (1999). The Role of Perceived Barriers in Career Development: A Social Cognitive Perspective. *Journal of Counseling & Development, 77*, 431-437.
- Ali, S. R., McWhirter, E. H., & Chronister, K. M. (2005). Self-efficacy and vocational outcome expectations for lower SES adolescents: A pilot study. *Journal of Career Assessment, 13*, 40-58.
- Arbona, C. (1990). Career counseling research and Hispanics: A review of the literature. *The Counseling Psychologist, 18*, 300-323.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G.V., & Pastorelli, C. (2001). Self-efficacy beliefs as shapers of children's aspirations and career trajectories. *Child Development, 72* (1), 187-206.
- Behnke, A. O., Piercy, K. W., & Diversi, M. (2004). Educational and occupational aspirations of Latino youth and their parents. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences, 26* (1), 16-35.
- Blustein, D. L., Juntunen, C. L. & Worthington, R. L. (2000). The school-to-work transition: Adjustment challenges of the forgotten half. In S. D. Brown, & R. W. Lent (Eds.), *Handbook of counseling psychology* (3rd ed.). New York: Wiley
- Bourdieu, P. (1988). *Homo Academicus*. California: Stanford University Press.
- Bright, J. E. H., Pryor, R. G. L., Wilkenfeld, S., & Earl, J. (2005). Influence of social context on career decision-making. *International Journal for Educational and Vocational Guidance, 5* (1), 19-36.
- Bronfenbrenner, U., & Ceci, S. (1994). Nature-nurture reconceptualized in

- developmental perspective: A bioecological model. *Psychological Review*, 101 (4), 568-586.
- Brown, S. D., & Lent, R. W. (1996). A social cognitive framework for career choice counseling. *The Career Development Quarterly*, 24, 354-366.
- Callanan, G. A., & Greenhaus, J. H. (1992). The career indecision of managers and professionals: An examination of multiple subtypes. *Journal of Vocational Behavior*, 41, 212-231.
- Chaves, A. P., Diemer, M. A., Blustein, D. L., Gallagher, L. A., DeVoy, J. E., Casares, M. T., & Perry, J. C. (2004). Conceptions of work: The view from urban youth. *Journal of Counseling Psychology*, 51 (3), 275-286.
- Cohen, C. R., Chartrand, J. M., & Jowdy, D. P. (1995). Relationships between career indecision subtypes and ego identity development. *Journal of Counseling Psychology*, 42, 440-447.
- Cohen, L. & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Coleman, J. (1993). Adolescence in a changing world. In: S. Jackson & H. Rodriguez-Tome (Eds.), *Adolescence and its social worlds* (pp. 251-268). Hove: Lawrence Erlbaum.
- Creed, P. A., Prideaux, L., & Patton, W. (2005). Antecedents and consequences of career decisional states in adolescence. *Journal of Vocational Behavior*, 67, 397-412.
- Δημητρόπουλος, Ε. (2002). *Συμβουλευτική, Προσανατολισμός: Τόμος Β', Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας, Εκπαιδευτικός, Επαγγελματικός Προσανατολισμός*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Farmer, H. S. (1985). Model of career and achievement motivation for women and men. *Journal of Counseling Psychology*, 32, 363-390.
- Farmer, H. S. (1987). A multivariate model for explaining gender differences in career and achievement motivation. *Educational Researcher*, 16, 5-9.
- Ferry, N. M. (2005). *Turning points: Adolescents' and young adults' reasoning about career choice and future employment*. Retrieved from: www.psu.edu.
- Fouad, N. A., & Guillen, A. (2006). Outcome Expectations: Looking to the Past and Potential Future. *Journal of Career Assessment*, 14 (1), 130-142.
- Fouad, N. A., & Smith, P. L. (1996). A test of a social cognitive model for middle school students: Math and science. *Journal of Counseling Psychology*, 43, 338-346.
- Gasser, C. E., Larson, L. M., & Borgen, F. H. (2004). Contributions of personality and interests to explaining the educational aspirations of college students. *Journal of Career Assessment*, 12 (4), 347-365.
- Gati, I., Krausz, M., & Osipow, S. H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision-making. *Journal of Counseling Psychology*, 43, 510-526.

- Gati, I., & Saka, N. (2001). High school students' career-related decision-making difficulties. *Journal of Counseling & Development, 79*, 331-340.
- Gottfredson, L. S. (1981). Circumscription and compromise: A developmental theory of occupational aspirations. *Journal of Counseling Psychology Monograph, 28*, 545-579.
- Gouvias, D., & Vitsilakis-Soroniatis, C. (2005). Student employment and parental influences on educational and occupational aspirations of Greek adolescents. *Journal of Education and Work, 18* (4), 421-449.
- Hijazi, Y., Tatar, M., & Gati, I. (2004). Career decision-making difficulties among Israeli and Palestinian Arab high-school seniors. *Professional School Counseling, 8*, 64-72.
- Hill, N. E., Ramirez, C., & Dumka, L. E. (2003). Early adolescents' career aspirations: A qualitative study of perceived barriers and family support among low-income, ethnically diverse adolescents. *Journal of Family Issues, 24* (7), 934-959.
- Hoyt, K. B. (1991). The concept of work: Bedrock for career development. *Future Choices, 2* (3), 23-30.
- Johnson, I. (1995). A multidimensional analysis of the vocational aspirations of college students. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development, 18*, 239-250.
- Jones, L. K. (1989). Measuring a three-dimensional construct of career indecision among college students: A revision of the Vocational Decision Scale - The Career Decision Profile. *Journal of Counseling Psychology, 36*, 477-486.
- Julien, H. (1999). Barriers to adolescents' information seeking for career decision making. *Journal of the American Society for Information Science, 50* (1), 38-48.
- Kenny, M. E., Blustein, D., Chaves, A., Grossman, J., & Gallagher, L. A. (2003). The role of perceived barriers and relational support in the educational and vocational lives of urban high school students. *Journal of Counseling Psychology, 20*, 142-155.
- Κοσμίδου-Hardy, X. (1996). Ένα κριτικό αναπτυξιακό μοντέλο για την εκπαίδευση και τον επαγγελματικό προσανατολισμό: Πολυτέλεια ή αναγκαιότητα; *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, 38-39*, 25-52.
- Κουρτίδου, Φ., Μπρίκα, Ε., Πασχαλίδου, Ε., Ρουμπίδης, Χ., & Παπαδόπουλος, Γ. (2004). Έρευνα με θέμα την εμπειρία μαθητών και καθηγητών της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Θεσσαλονίκης από το Ενιαίο Λύκειο. Θεσσαλονίκη: Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Θεσσαλονίκης, Γραφείο Αγωγής Υγείας.

- Krumboltz, J. D. (1979). A social learning theory of career choice. In: A. M. Mitchell, G. B. Jones, & J. D. Krumboltz (Eds.), *Social learning theory and career decision making* (pp. 194-199). Cranston, RI: Carroll Press.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. [Monograph]. *Journal of Vocational Behavior*, 45, 79-122.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (1996). Career development from a social cognitive perspective. In: D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development* (3rd ed., pp. 373-421). San Francisco: Jossey-Bass.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (2000). Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 47, 36-49.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (2002). Social cognitive career theory. In: D. Brown, & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development* (4th ed., pp. 37-84). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Lent, R. W., Brown, S. D., Sheu, H. B., Schmidt, J., Brenner, B. R., Gloster, C., Wilkins, G., Schmidt, L. C., Lyons, H., & Treistman, D. (2005). Social cognitive predictors of academic interests and goals in engineering: Utility for women and students at historically Black universities. *Journal of Counseling Psychology*, 52 (1), 84-92.
- Lerner, R. M. (2002). *Adolescence: Development, diversity, context, and application*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Luzzo, D. A. (1996). A psychometric evaluation of of the Career Decision – Making Self – efficacy Scale. *Journal of Counseling and Development*, 74, 276-279.
- Luzzo, D. A. (1999). Identifying the career decision - making needs of non traditional college students. *Journal of Counseling and Development*, 77, 135-140.
- Markus, H., & Nurius, P. (1986). Possible selves. *American Psychologist*, 41 (9), 954-969.
- Marsh, H. (1991). Employment during high school: Character buildibg or a subversion of academic goals. *Sociology of Education*, 64 (3), 172-189.
- Mau, W. C. (2001). Assessing career decision-making difficulties: A cross-cultural study. *Journal of Career Assessment*, 9, 353-364.
- Mau, W. C. & Bikos, L. H. (2000, Spring). Educational and vocational aspirations of minority and female students: A longitudinal study. *Journal of Counseling and Development*, 78, 186-194.
- McWhirter, E. H. (1997). Perceived barriers to education and career: Ethnic and gender differences. *Journal of Vocational Behavior*, 50, 124-140.
- McWhirter, E. H., Torres, D. M., & Rasheed, S. (1998). Assessing barriers to women's career adjustment. *Journal of Career Assessment*, 6 (4), 449-479.

- Mihalic, S., & Elliott, D. (1997). Short and long – term consequences of adolescent work. *Youth and Society*, 28 (4), 464–498.
- Mortimer, J. T., & Johnson, M. K. (1997). *Adolescent work and the transition to adulthood*. Paper presented at the annual meeting of the American Psychological Association, Toronto, Ontario, Canada.
- Mortimer, J. T., Pimentel, E. E., Ryu, S., Nash, K., & Lee, C. (1996). Part-time work and occupational value formation in adolescence. *Social Forces*, 74 (4), 1405–1418.
- Newman, K. S. (1999). *No shame in my game*. New York: Vintage.
- O'Brien, K. M., & Fassinger, R. E. (1993). A casual model of the career orientation and career choice of adolescent women. *Journal of Counseling Psychology*, 40, 456–469.
- Osipow, S. H., & Fitzgerald, L. F. (1996). *Theories of career development* (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Osipow, S. H., & Gati, I. (1998). Construct and concurrent validity of the Career Decision-Making Difficulties Questionnaire. *Journal of Career Assessment*, 6, 347-364.
- Parr, J., & Neimeyer, G. J. (1994). The effects of gender, construct type, occupational information, and career relevance on vocational differentiation. *Journal of Counseling Psychology*, 41, 127-133.
- Patton, W., Creed, P. A., & Watson, M. (2003). Perceived work related and non-work related barriers in the career development of Australian and South African adolescents. *Australian Journal of Psychology*, 55 (2), 74–82.
- Pintrich, P., & Schunk, D. (1996). *Motivation in Education: Theory, Research, and Applications*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Punch, R., Hyde, M. B., & Creed, P. (2006). Career barriers perceived by hard of hearing adolescents: A mixed-methods analysis. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* (in press).
- Rojewski, J. W. (1995). Impact of at – risk behavior on the occupational aspirations and expectations of male and female adolescents in rural settings. *Journal of Career Development*, 22, 33–48.
- Sampson, J. P., Jr., Peterson, G. W., Reardon, R. C., & Lenz, J. G. (2000). Using readiness assessment to improve career services: A cognitive information processing approach. *The Career Development Quarterly*, 49, 146-174.
- Santos, P. J. (2001). Predictors of generalized indecision among Portuguese secondary school students. *Journal of Career Assessment*, 9, 381–396.
- Savickas, M. L. (1992). New directions in career assessment. In: D. H. Montross and C. J. Shinkman (Eds.), *Career development theory and practice* (pp. 336–355). Springfield, IL: Thomas Books.
- Seligman, L. (1994). *Developmental career counselling and assessment* (2nd

- ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sherwood, R.A. (1989). A conceptual framework for the study of aspirations. *Research in Rural Education*, 6 (2), 61-66.
- Steinberg, L., & Cauffman, E. (1995). The impact of employment on adolescent development. *Annals of Child Development*, 11, 131-166.
- Stone, J. R., & Mortimer, J. T. (1998). The effect of adolescent employment on vocational development: Public and educational policy implications. *Journal of Vocational Behavior*, 53, 184-214.
- Super, D. E. (1957). *The psychology of careers*. New York: Harper & Brothers.
- Super, D. E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. In D. Brown, & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development*, (2nd ed., pp. 197-261), San Francisco: Jossey-Bass.
- Super, D., Savickas, M., & Super, C. (1996). The life-span, life-space approach to careers. In D. Brown, L. Brooks, & Associates (Eds.), *Career choice & development*, (3rd ed., pp. 121-178). San Francisco: Jossey-Bass.
- Swanson, J. L., Daniels, K. K., & Tokar, D. M. (1996). Assessing perceptions of career related barriers: The Career Barriers Inventory. *Journal of Career Assessment*, 4, 219-244.
- Swanson, J. L., & Woitke, M. B. (1997). Theory into Practice in Career Assessment for Women: Assessment and Interventions Regarding Perceived Career Barriers. *Journal of Career Assessment*, 5 (4), 443-462.
- Tolman, E. C. (1932). *Purposive Behavior in Animals and Men*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Whiston, S. C., & Keller, B. K. (2004). The influences of the family of origin on career development: A review and analysis. *The Counseling Psychologist*, 32 (4), 493-568.
- Vondracek, F. W., Lerner, R. M., & Schulenberg, J. E. (1986). *Career development: A life-span developmental approach*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Carrier decision making: Perceived career barriers during adolescence concerning the process of career decision making and possible interfering factors

Katsikis Dimirtis & Syngollitou Efi

ABSTRACT

The goal of the present study was to investigate the possible relationships between career aspirations, career outcome expectations and perceived career barriers of middle adolescents during their process of career decision making. The hypotheses were that: a) there is a negative relationship between perceived career barriers and career aspirations / career outcome expectations concerning future career, b) adolescents with part-time work experience perceive more career barriers than adolescents without part-time work experience, c) adolescents with the career as a future choice type perceive more career aspirations than adolescents with the work as a future choice type and d) adolescents with the work as a future choice type perceive more career barriers than adolescents with the career as a future choice type. The sample included 310 middle-adolescence-students, 150 boys and 160 girls of ninth and tenth grade of junior high and high school respectively. The career aspirations and the career outcome expectations were measured by the Perceived Career Aspirations Inventory and the Perceived Career Outcome Expectations Questionnaire, while the career barriers were measured by the Perceived Career Barriers Questionnaire, all the above constructed by the researchers for the purposes of the study. The results are discussed in terms of application of research findings on the planning of career prevention and intervention programs in school setting.

KEY WORDS: *Career Aspirations, Expectations, Career Barriers*